

LABIRINTUL SPIRITELOR

Traducere din limba spaniolă
și note de Marin Mălaicu-Hondrari

POLIROM
2024

Cuprins

Cartea lui Daniel.....	5
Dies irae	23
Bal mascat.....	63
Kyrie	85
Orașul oglinzilor.....	195
Cei căzuți în uitare	399
Agnus Dei.....	597
Caietul Isabellei.....	697
Eliberează-mă.....	723
In paradisum	745
Barcelona	763
1964	779
Cartea lui Julián	791
Epilog.....	845

Alicia a dat din cap că nu știe.

— Cum-necum, discuția noastră a ajuns la vechea temă a legăturii dintre scriitori și alcool. Martín, care putea să bea o cisternă de lichior fără să-și piardă luciditatea, mi-a zis atunci ceva ce nu am mai uitat. „Bei ca să-ți amintești și scrii ca să uiți.”

— Poate că nu era chiar atât de nebun precum părea.

Vilajuana a încuviințat tăcut, cu chipul umbrat de amintiri.

— Mai bine povestiți-mi ce încercați să uitați de atâta amar de vreme, a zis Alicia.

— Să nu-mi reproșați după aceea că nu v-am avertizat.

Fragment din

CEI DAȚI UITĂRII

VÍCTOR MATAIX ȘI SFÂRȘITUL GENERAȚIEI PIERDUTE DIN BARCELONA

de Sergio Vilajuana

(Editura Destino, Barcelona, 1989)

Iată cum sună primul paragraf dintr-un text amuzant și plin de ironie intitulat *Cerneală și sulf*, scris de Víctor Mataix în 1933 și, probabil, inspirat din nenorocirile colegului și prietenului său David Martín:

Nu e nevoie să fii Goethe ca să-ți dai seama că, mai devreme sau mai târziu, fiecare scriitor care merită titulatura asta își întâlnește propriul Mefistofel. Cei cu inimă largă, dacă or fi existând, îi oferă sufletul. Ceilalți preferă să vândă sufletele celor neatenți care le ies în cale.

Víctor Mataix, cel care merita din plin titulatura de scriitor și și-o câștigase cu sudoarea frunții, s-a întâlnit cu Mefistofelul său într-o zi de toamnă din anul 1937.

Dacă pentru el a trăi din literatură fusese până atunci un adevărat act de echilibristică, izbucnirea războiului l-a lăsat fără sprijinul editurii la care reușise să găsească înțelegere și sprijin.

Se scria și se publica în continuare, dar noile genuri la modă erau propaganda, pamfletul și panegiricul puse în slujba cauzelor grandioase, zgomotoase și îmbibate de sânge. În numai câteva luni Mataix s-a trezit, la fel ca alții, fără alte surse de supraviețuire în afară de ajutorul cunoșcuților și de câte o mână pe care i-o mai întindea cu zgârcenie destinul.

Ultimii săi editori, cei cărora le încredințase seria de romane din *Labirintul spiritelor*, au fost doi domni cât se poate de isteți, pe numele lor Revells și Badens. Badens, un gurmand sadea și un fin *connaissanceur* de bucate de cea mai bună calitate, se retrăsese temporar pe proprietatea sa din Ampurdán, unde creștea roșii și studia secretele trufelor, așteptând să se stingă nebunia războiului. Badens era un optimist înăscut, căruia răfuielile de orice fel îi făceau greață, și se străduia să creadă că războiul nu va dura mai mult de două, trei luni, după care Spania avea să revină la starea ei naturală de haos și absurditate, în care exista întotdeauna loc pentru literatură, dezmăț culinar și comerț. Revells, fin cunoscător al mișcărilor puterii și al teatrului politic, alesese să rămână în Barcelona și să nu închidă editura, chiar dacă funcționa la capacitate minimă. Tipărirea cărților eșuase într-un soi de limb cețos, iar grosul afacerii se concentra acum pe publicarea de discursuri mobilizatoare, pamflete și epeei exemplare glorificând eroii momentului, ce se schimbau de la o săptămână la alta, în funcție de luptele interne și de războiul civil subteran care avea loc în cadrul războiului civil declarat și afecta tabăra republicană. Mai puțin optimist decât asociatul său, care îi trimitea regulat lădițe cu roșii splendide și cu alte legume, Revells simțea că războiul va dura și că lucrurile se vor sfârși mai mult decât rău.

Cu toate acestea, Revells și Badens continuau să-l plătească din buzunarul lor pe Mataix, sub forma unor mici avansuri pentru viitoarele lui scrieri. Neavând de ales, Mataix accepta fără niciun chef. Revells nu ținea cont de obiecțiile lui și insista. Când discuția atingea inevitabil tema considerentelor morale sau ceea ce editorul numea „gogomării ale cuiva care încă nu a făcut foamea cu adevărat”, Revells se folosea de zâmbetul său parșiv și îl asigură: „Victor, nu te mai gândi la noi, într-o bună zi o să ne înapoiezi totul înzecit, o să am eu grijă de asta”.

Datorită ajutorului primit din partea editorilor săi, Mataix reușea să pună zilnic ceva pe masă pentru familia lui într-o perioadă în care așa ceva începea să fie un adevărat privilegiu. Majoritatea colegilor săi scriitori se găseau într-o situație mult mai precară și care se înrăutățea vertiginos. Unii, într-un acces de pasiune și romantism, intraseră în rândurile milițiilor. „Să exterminăm șobolanii fascismului chiar în putredul lor cuib“, scandau ei. Câțiva i-au cerut să li se alăture. Era o epocă în care cei mai mulți oameni luau de bune afișele propagandistice care acopereau zidurile orașului. „Cel care nu e gata să lupte pentru libertate nu merită să aibă parte de ea“, îi ziceau. Mataix, bănuind că au dreptate, era ros de remușcări. Ar trebui să-și abandoneze soția și fetița, să le lase să se descurce în vila aceea colonială de la poalele colinei și să intre în rândul forțelor din așa-numita *bando nacional*? „Nu știu despre ce patrie vorbesc, dar cu siguranță nu e a mea“, i-a zis un prieten pe care l-a condus la gară, „nu e nici a ta și oricum nu ai curajul să ieși pe stradă și să o aperi“. Mataix s-a întors acasă copleșit de rușine. Când a intrat în vilă, Susana l-a strâns în brațe și a început să plângă și să tremure. „Nu ne părăsi“, l-a implorat. „Patria ta suntem noi, Ariadna și cu mine.“

Pe măsură ce războiul avansa, Mataix și-a dat seama că nu mai poate scrie. Se așeza în fața mașinii de scris și rămânea acolo ore în șir, cu privirea pierdută în lumea de dincolo de ferestre. Treptat, a început să coboare aproape zilnic în oraș – ca să mai găsească ceva de lucru, își zicea el, deși poate că nu făcea altceva decât să fugă de el însuși. Cei mai mulți dintre cunoscuții săi cerșeau mici favoruri pe piața neagră, care se extindea în umbra războiului și unde servilismul era la mare preț. Printre scriitorii muritori de foame circula zvonul că Mataix avea un cec în alb din partea editorilor Revells și Badens. Martín, vechiul său prieten, îl avertizase cu mult înainte: „Invidia e cancerul scriitorilor, ne mănâncă de vii până când uitarea se așterne peste noi toți“. În numai câteva luni, toți cunoscuții lui nu-l mai cunoșteau. Când îl vedeau, unii se mutau pe celălalt trotuar și începeau să râdă sfidător. Alții treceau pe lângă el cu privirea în pământ.

În primele luni de război Barcelona se cufundase într-o letargie ciudată, plină de temeri și de conflicte mai mult sau mai puțin individuale. În primele zile de după lovitura de stat, rebeliunea fascistă fusese înfrântă în oraș și unii credeau că războiul rămăsese în urmă, că totul nu avea să fie decât o mărunță bravadă a unor generali mici de statură și lipsiți de rușine, dar nimic mai mult, și că în câteva săptămâni lucrurile o să revină la normalitatea agitată care caracteriza viața publică a țării.

Mataix deja nu mai credea asta. Și îi era teamă. Știa că un război civil nu e niciodată un singur război, ci un hățiș de lupte mai mici sau mai mari, concrescute unele peste altele. Memoria oficială a unui astfel de război e întotdeauna croită de cronicarii din tranșeele taberei învingătoare sau ale celei înfrânte, dar niciodată de cei care se văd prinși la mijloc și care arareori toarnă gaz pe foc. Martín obișnuia să spună că în Spania adversarul este disprețuit profund și la fel se întâmplă și cu cel care stă deoparte, care nu trage la niciun jug. Mataix nu-l crezuse, dar acum se gândea tot mai mult că singurul păcat de neiertat în Spania este acela de a nu te alătura uneia din tabere, de a refuza să faci parte dintr-o turmă sau din cealaltă. Și când turma are miei, lupii înfomețați încep să dea târcoale. Spre disperarea lui, Mataix învățase toate astea și începea să adulmece mirosul de sânge din aer. Mai apoi va fi timp destul pentru ascunderea morților și apariția legendelor. Acum era momentul să scoți baioneta și să lupți pentru încoronarea nimicniciei. Războaiele mânjesc totul, dar purifică memoria.

În acea fatidică zi din 1937, cea care avea să-i schimbe destinul, Mataix a coborât în oraș pentru a se întâlni cu Revells. De fiecare dată când se întâlneau, editorul îl invita la masă la Bar Velódromo de pe bulevardul Diagonal, în apropiere de sediul editurii Orbe, și îi strecura un plic cu bani puțini, dar suficienți pentru a-și întreține familia timp de câteva săptămâni. În ziua aceea Mataix a refuzat pentru prima dată să primească plicul cu bani. Iată cum descrie întreaga scenă în cartea lui *Amintiri din întuneric*, un soi de cronică romanțată a războiului și a anilor de dinainte de a fi închis, o carte care nu a fost publicată

niciodată și unde Mataix e și el un personaj printre celelalte, văzut din perspectiva unui narator omniscient, care poate fi sau nu oricare dintre parce:

Ușa mare de sticlă de la Bar Velódromo se înălța în locul unde strada Muntaner își pierdea aerul aristocratic, la doar câțiva pași de bulevardul Diagonal. Acolo o lumină ca de acvariu și un tavan ca al unei catedrale laice ofereau refugiu și o ceașcă de cicoare celor care se îndemneau să creadă că viața continuă și că mâine sau poimâine va fi o nouă zi. Revells alegea întotdeauna o masă din colț, de unde avea o privire de ansamblu asupra localului și îi putea observa pe toți cei care intrau sau ieșeau.

— Nu, domnule Revells. Nu mai pot accepta mila dumneavoastră.

— Nu e milă, e investiție. Vreau să știi că atât Badens, cât și eu suntem convinși că peste zece, douăzeci de ani dumneata vei fi unul dintre cei mai citați scriitori din Europa. Dacă nu, pun osul la treabă, iar Badens schimbă trufele cu parizerul. Îți jur pe fărfulia asta delicioasă cu melci *à la llauna*.

— Ideile astea ale dumneavoastră...

— Ia banii, te rog.

— Nu.

— Există milioane de spanioli și, dintre toți, eu l-am nimerit pe singurul care nu acceptă bani pe sub mână.

— Ce spune despre asta globul dumneavoastră de cristal?

— Uite, Víctor, ți-aș accepta cu mare drag o carte în schimbul unui avans, dar acum nu o putem publica. Știi prea bine asta.

— Dacă e așa, aștept.

— Pot trece ani întregi. Țara asta e plină de oameni care nu se vor opri până nu se vor măcelări între ei. Aici, când spaniolii o iau razna, lucru care se întâmplă frecvent, sunt în stare să-și tragă un glonț în picior dacă le spui că așa va schiopăta și vecinul. Războiul se va lungi. Crede-mă.

— Atunci mai bine să mori de foame decât să trăiești așa ceva.

— Cât eroism! Îmi pare rău că nu mi-au dat lacrimile de emoție. Asta le dorești soției și fiicei tale?

Mataix închise ochii, tot mai copleșit de situația lui nefericită.

— Nu spuneți asta.

— Atunci nici dumneata nu spune tâmpeniile astea. Ia banii.

— Am să vi-i înapoiez. Până la ultimul bănuț.

— Nu m-am îndoit niciodată de asta. Haide, mănâncă puțin, că nici nu te-ai atins de mâncare. Și ia pâinea asta pentru acasă. A, și să treci pe la editură, Bardens ți-a trimis de la Ampurdán o ladă cu legume. Te rog, treci pe-acolo și ia câte ceva pentru acasă, că birourile noastre seamănă tot mai mult cu o grădină de zarzavaturi.

— Plecați deja?

— Am niște chestiuni de rezolvat. Ai grijă de dumneata, Víctor. Și scrie, fiindcă într-o bună zi vom publica din nou, vei vedea, iar tu trebuie să ne faci bogați.

Editorul a plecat, lăsându-l singur la masă. Mataix știa că Revells venise numai pentru a-i înmâna plicul cu bani, prin urmare, odată ce făcuse ce-și propusese, preferase să plece, ca să nu vadă umilința și rușinea scriitorului, ce simțea că n-ar fi fost în stare să-și întrețină familia dacă nu ar fi avut parte de asemenea favoruri. Mataix a lins farfuria și tocmai își înfunda în buzunare câteva felii de pâine, când a văzut o umbră întinzându-se peste masă. A ridicat privirea și a văzut un bărbat tânăr, îmbrăcat într-un costum jerpelit și ținând în mână un dosar de genul celor care se folosesc la tribunale sau la biroul de comerț. Individul părea mult prea fragil pentru a fi un comisar trimis să-l ridice pe motive politice.

— Vă deranjează dacă mă așez la masa dumneavoastră?

Mataix a dat din cap că nu.

— Numele meu este Brians. Fernando Brians. Sunt avocat, deși nu par.

— Víctor Mataix, scriitor, chiar dacă nici eu nu par.

— Ce vremuri, nu-i așa? Cel care este cu adevărat cineva acum pare un nimeni, iar cel care până în urmă cu două zile chiar era un nimeni acum seamănă prea mult cu el însuși.

— Avocat și filosof, din câte văd.

— Și totul la un preț extrem de convenabil, a adăugat Brians.

— Mi-ar plăcea să vă angajez ca să-mi apărați amorul propriu, dar mă tem că stau cam prost cu finanțele.